

İçerik, Sunum ve Nitelikleri Bakımından TÜRKÇE İNTERNET SAYFALARINDA HADİS*

Hayati YILMAZ**

Hadith on the Turkish Web pages: From the perspectives of content, presentation and quality.

Knowledge technologies play very important role in our modern life. People can reach to any kind of information and knowledge via world wide web [WWW, shortly web] from anywhere of the world. All researchers must use effectively sources for their researches. Therefore the presentation of the sound and high quality knowledge is very important

This study intends to analyze the web pages regarding the hadiths and sunnah from the perspectives of the semantic intent, the presentation and the quality. In other words it will evaluate the value of their contents, the styles of their presentation and their qualities. Then suggestion and proposal will be offered for upgrading their qualities and efficiency.

Anahtar Kelimeler: Internet, web sayfası, web sitesi, sünnet, hadis, hadis kitapları

Keywords: Internet, web page, web site, sunnah, hadith, hadith books

I. Giriş:

İçinde yaşadığımız çağa teknoloji çağı, bilgi çağı, bilgisayar çağı ya da internet çağı... gibi isimler verilmektedir. Adı ne olursa olsun bilgisayar teknolojisinin hayatımızdaki yeri artık herkes tarafından teslim edilmektedir. Hatta neredeyse, bilgisayar ve internet yokken insanların günlük hayatlarını nasıl sürdürdükleri bile tartışılabilmektedir.

* Bu makale, 22-23 Temmuz 2006 tarihinde Gerede'de toplanan 5. Gerede Hadis Meclisi'nde sunulan tebliğin geliştirilmiş ve güncellenmiş şeklidir.

** Yrd.Doç.Dr., Sakarya Ü. İlahiyat F. Hadis Anabilim Dalı Öğretim üyesi, hyilmaz@sakarya.edu.tr

Şu andaki içeriği milyarlarca sayfayı bulan ve her gün yüz binlerce sayfanın eklendiği devasa bir “okyanus” haline gelen internette her türlü “bilgi”yi bulmak mümkündür. Hatta, olumsuz bir yaklaşım göstermeyi haklı çıkaracak şekilde büyüdüğünden, internetin bir “bilgi çöplüğü” olduğunu söylemek daha doğru olabilir. Faydalı-faydasız, gerekli-gereksiz, işe yarar-yaramaz... her şeyin bulunduğu bu dijital-sanal dünyada “işe yarar” site ve sayfaların artması aslında herkesin işini kolaylaştıracaktır.

Bütün sorunlarına rağmen, gerekli altyapı sağlandığı takdirde günümüzde bilgiye erişimin en kolay ve ucuz yolu olan internetten uzak kalmak, bir anlamda bilgiye de uzak kalmakla eş anlamlıdır. Bunun için ilgilenen insanlara doğru ve yeterli bilgiyi sunmak, internette yayın yapmanın en öncelikli gayesi olmalıdır. Zira bunun aksi bir durum, emek, zaman ve para kaybının yanı sıra, bu sayfalarda sörf yapanlara karşı taşınması gereken sorumluluk bilincini de hesaba katmamak anlamına gelecektir.

Bu çerçevede, temel İslam bilimlerinden biri olan “Hadis”in internetteki durumunun ortaya konulmasının ve bu alanda “gösterilen gayretlerin” değerlendirilmesinin, bundan sonra yapılacak çalışmalara olumlu anlamda katkı sağlayacağı muhakkaktır. Bilimsel çalışmaların bir birikim olduğu, güzel eserlerin genellikle belli bir birikimden sonra ortaya çıktığı da bir gerçektir. Dolayısıyla internette olması beklenen ve gereken bir “hadis web sitesi”nin¹, şu anda yayında olan “sayfaların”² olumlu ya da olumsuz yönlerinin değerlendirilmesinden istifade edeceği açıktır.

İnternetteki binlerce sayfa arasında gözden kaçmış olması ve başkaları tarafından bunların bilinmesi ihtimalini ihtiyaten bir kenarda tutarak söyleyecek olursak, Türkiye’de Hadis bilimi alanında profesyonel anlamda yayın yapan herhangi bir site ne yazık ki bulunmamaktadır. Daha önce yayımlanan bir çalışmada, doğrudan hadislerle ilgili profesyonel sitelerin neredeyse tama-

1 Web Sitesi: İnternette belli bir isimle (domain) yayında bulunan ve ana sayfa (homepage) üzerinden bir arayüzle birbirine bağlı sayfalardan oluşan gruba, yani bir çok web sayfasının bir araya gelerek oluşturdukları çatıya web sitesi denilir web sitesi.

2 Web Sayfası: İnternette yayında bulunan bir web sitesinin görüntülenen her bir sayfasıdır. HTML denilen özel bir işaretleme diliyle oluşturulmuş, içerisinde yazı, ses, resim, hareketli resim veya başka sayfalara bağlantılar bulundurabilen, sabit veya değişken içerikli elektronik sayfalara web sayfası denilir. Birbirine bağlantılı sayfaların bir araya gelmesiyle web sitesi oluşur.

mının Arapça olduğu tespiti yapılmıştır.³ Aynı yazıda tanıtımı yapılan ve yer geldiği için burada anılması gereken www.hadis.org isimli site de yine salt hadis sitesi değildir. Geriye kalan “sayfalar” arasında da, belli bazı kelimeleri sorgulamak suretiyle hadisle ilgili olanlarını bulmak için, internetin en yaygın kullanılan arama motoru olan google.com aracılığıyla yapılan taramanın sonuçları şöyledir:⁴

Aranan kelime	Sonuç		
	Web’de	Türkçe Sayfalarda	Türkiye’den sayfalarda
Hadis	12.700.000	3.370.000	3.140.000
Sünnet	3.860.000	2.220.000	2.090.000
Hadis + Sünnet	1.820.000	1.780.000	1.560.000

³ Bk. Hayati Yılmaz, “İnternette Rihle”, *Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD)*, c.II, sy. 1, 2004, s. 139-152

⁴ İnternette verilerin her “an” değiştiği hatırlanmalıdır. 19.07.2006 tarihinde yapılan benzer bir taramanın sonuçları şöyledir:

Aranan kelime	Sonuç		
	Web’de	Türkçe Sayfalarda	Türkiye’den Sayfalarda
Hadis	2.150.000	1.610.000	628.000
Sünnet	1.120.000	1.100.000	657.000
Hadis + Sünnet	366.000	364.000	157.000
Sünnet + Peygamber	222.000	220.000	79.000
Muhammed	8.850.000	2.080.000	1.310.000
H.z. Muhammed	1.180.000	1.140.000	520.000
H.z. Muhammed + Hadis	419.000	415.000	125.000
H.z. Muhammed + Sünnet	167.000	165.000	59.000

08.11.2007 tarihinde yapılan ve metindeki tabloyu veren taramanın sonuçları arasındaki fark, verilerin dört beş kat kadar yükseldiğini göstermiştir. Bu fark aradan geçen zaman zarfında sayfalardaki artıştan kaynaklanmış olabileceği gibi, arama motorunun (google.com) daha önceleri taramadığı sayfaları yeni taramaya başlamış olmasından da kaynaklanabilir. Dolayısıyla bu tablonun da sürekli değişeceği muhakkaktır.

Sünnet + Peygamber	1.610.000	1.600.000	1.380.000
Hadis + Peygamber	2.440.000	2.410.000	2.230.000
Muhammed	16.300.000	3.420.000	3.150.000
H.z. Muhammed	2.590.000	2.590.000	2.490.000
H.z. Muhammed + Hadis	2.320.000	2.200.000	2.190.000
H.z. Muhammed + Sünnet	1.080.000	1.080.000	915.000
H.z. Peygamber	2.210.000	2.190.000	2.060.000
H.z. Peygamber + Hadis	1.920.000	1.920.000	1.730.000
H.z. Peygamber + Sünnet	962.000	960.000	776.000

Tabloda da görüldüğü üzere, sadece “Türkiye’den sayfalar” da bile binlerce sayfa listelenmektedir.⁵ Bu ilk anda olumlu bir sonuç gibi gelebilir. Ancak internette gezme (sörf) konusunda deneyimli olanlar, aranan kelimelerin sayfalarda bulunuyor olmasının, o sayfanın “işe yarar” bir sayfa olduğu anlamına gelmediğini çok iyi bilirler. Kelimeler o sayfada herhangi bir nedenle geçmiş olabilir.

Bu taramanın dışında yine arama motorlarının sunduğu “dizin, kategori” imkanlarını yoklamak suretiyle önemli site veya sayfalara ulaşmak da maalesef mümkün olamamıştır. Google’ın dizininde hadisle ilgili sadece dört sayfa yer almaktadır.⁶ Türkçe arama motorlarında ise genel kategori olarak sadece *din* ya da *İslam* bölümleri bulunmaktadır.

⁵ 19.07.2006 tarihli taramada Google’ın verdiği rakamlara göre Türkçe sayfalar ile Türkiye’den sayfalar arasındaki fark, yurtiçinde hazırlanan sayfaların diğerine oranla neredeyse yarı yarıya az olduğunu göstermişti. Şimdi çıkan sonuç ise hem aradaki farkın büyük ölçüde kapandığını, hem de artışın “Türkiye’den sayfalar” aracılığıyla sağlandığını göstermektedir.

⁶ Bk.
http://www.google.com.tr/Top/World/T%C3%BCrk%C3%A7e/Toplum/Din_ve_Maneviyat/%C4%B0slam/Hadis/?il=1

Takdir edilir ki, internette bir sayfanın aranan sayfa olup olmadığını doğrudan anlamak her zaman mümkün olamamaktadır. Dolayısıyla geriye tahmin etmek kalmaktadır. Bu araştırmada tarama sonucu listelenen siteler arasında, hadisle ilgisi olduğu düşünülen ve incelenen siteler/sayfalar şunlardır:⁷

angelfire.com/dc/dayhan	besmele.net
cagriweb.com	damlalar.org
davetci.com	dinimizislam.com
dinsayfalari.com	diyanet.gov.tr
emrimaruf.net	enfal.de
esselam.net	ezan.gen.tr
fesih.com	futuhat.com
guzelislam.com	hablullah.org
hadistalebesi.com	hadisevi.com (HTD)
hadis.gen.tr	hadisiserif.com
hadith.al-islam.com/Bayan/Trk	hazretimuhammed.org
herkul.org	hikem.net
hzmuhammed.net	hz-muhammed.net
ihya.org	islah.de

www.hadis.ihya.org, www.angelfire/dc/dayhan, www.muhammadis.org ve <http://ebumuaz.blogspot.com> (darü's-sünne)

⁷ Yukarıdaki tabloda verilen sitelerin hepsinde de hadisle ilgili çeşitli bilgilerin bulunduğunu tekrar hatırlatmak isteriz. Hadis anlayışlarındaki temel farklılık nedeniyle bu taramada Şii-Alevi siteleri ile hadis-sünnet karşıtı yayın yapan siteler bu makalenin kapsamı dışında tutulmuştur. Ancak burada, karşıt sitelerin de oldukça yoğun olduğuna işaret edilmelidir.

ikraislam.biz	islamiyet.gen.tr
islam.org	islammerkezi.com
islamiyetgercekleri.com	kubacami.org
kelamullah.com	menba.org
kuranislami.com	muhaddis.org
mucahid.org	muvaahhid.com
muhammedmustafa.net	nurdamlasi.com
nahnu.org	rahmetalemi.net
rahle.org	resulullah.org
ravda.net	onlineislam.org
ulumulhikmekoeln.de	sonpeygamber.info
sadabat.net	sonsuzluk.org
sonsuzluksevgisi.com	tevhid.net
sunnahhadith.tripod.com	yesilyol.net

Yukarıda adı geçen sitelerin yanı sıra, sadece internette yayın yapan Türkçe ansiklopedilerden www.wikipedia.org ile www.turkecbilgi.com adlı sitelere de, ilgili maddeleri dolayısıyla bakılmıştır.⁸

II. Sitelerin İçerik Analizi:

Öncelikle şu hususa dikkatleri çekmek gerekecektir: Listedeki de görüleceği üzere site isminde (domain) *hadis* kelimesini doğrudan bulunduran siteler, sadece hadis.gen.tr, hadis.org, hadistalebesi.com, hadisiserif.com ile

⁸ Daha önce yayında olan ve Vikipedi'ye dayanan ansiklopedi.gen.tr sitesi kapanmıştır (07.12.2007 tarihi itibarıyla).

hadisevi.com siteleridir.⁹ Bu meyanda muhaddis.org adını taşıyan site de örnek verilebilir. hikem.net sitesi ise, içine girilmediği takdirde ismen bir hadis sitesi olarak algılanmamaktadır. Hatta dinî terminolojiye aşına olanlarca belki de bir İslam felsefesi sitesi olarak düşünülebilir.¹⁰ Şu halde internette bulunması gereken hadis sitesinin, arayanların isminden hareketle ilk anda erişebilecekleri bir domaine (alan adı) sahip olması son derece önemlidir.¹¹

Özel domain bulunmayınca geriye genel içerikli isimler kalmaktadır. Bunların domainleri de isimlendirme bakımından tartışılacak durumdadır. Sitenin içeriğini yansıtıp yansıtmaması¹² bir yana bırakılsa bile, çoğu domainin İslam'a ait kelime, kavram ve değerleri "örselediği" de bir gerçektir.

Büyük bir çoğunluğu İslam içerikli "portal" hizmeti veren bu sitelerde çok geniş bir yelpazede yayın yapılmaktadır. Yelpaze o kadar geniştir ki, mesela Hz. Peygamber ve hadis bilgileri ile cep telefonu melodisi yükleme uygulaması aynı sayfada yer alabilmektedir. Bunun da hadis bilimi açısından ne kadar bir ciddiyetinin olacağı ortadadır.

Bütün bunları bir kenara koyarak hadis ile ilgili sunulan verilere bakacak olursak, bu konuda da tam bir hayal kırıklığı yaşanacaktır. Türkçe sayfalarda bile dünyanın bilgisini barındıran internette hadis bilimi neredeyse yok gibidir. Var olanları üç ana grupta ele alabiliriz:

1. Hadis metinleri: Çoğu sitedeki hadis bölümlerinde siteyi hazırlayanlar tarafından seçilmiş hadisler bulunmaktadır. Nisbeten daha ciddi bir kısım sitede de İbrahim Canan'ın *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi* adlı eseri-

⁹ Hadisle ilgili domain olabilecek bazı kelimelerin isim haklarının yabancı sitelerce önceden kapatılmış ya da ilgisiz sitelere verilmiş olması bu konuda geç kalındığının bir göstergesidir.

¹⁰ hikem.net domaininde bulunan HİKEM kelimesi, Hadis İlimleri Koordinasyon ve Eğitim Merkezi ifadesinde bulunan kelimelerin baş harflerinden oluşmaktadır. Ancak aynı kısaltmanın İngilizce açılımına da uygun olmasına çalışılınca HİKEM kelimesi, Hadith Institute for Knowledge and Education and Methodology şeklinde açılmıştır. Bu iki açılım arasındaki anlam farkının uygun olup olmadığı üzerinde düşünülmelidir.

¹¹ Sünnet kelimesi için de aynı durum söz konusudur. Sünnet diye arandığında ilk bulunan sonuçlar genellikle erkek çocukların sünnet edilmesi (hitan) ile ilgili sitelerdir. Mesela bkz: www.sunnat.gen.tr

¹² Sitenin isminin içeriğiyle uyumsuzluğu açısından şu siteler örnek gösterilebilir: fe-sih.com, herkul.org, nahnu.org, damlalar.org, futuhat.com, menba.org

nin hadisleri, yalnızca çeviri olarak yer almaktadır.¹³ Şu an itibariyle yerli internet sayfalarındaki en geniş Türkçe hadis veritabanını bu çalışma oluşturmaktadır. Sitelerde rastlanan diğer hadis metinleri “Buhâri hadisleri” adı altında *Tecrid-i sarîh* tercümesi,¹⁴ *el-Lü’lû’ü ve’l-mercân*¹⁵ ve Nevevî’nin *Kırk Hâdis*’inin tercümesidir.¹⁶ Başka kırk hadis derlemeleri de göze çarpmaktadır.¹⁷ Burada işaret edilmesi gereken diğer bir çalışma da yine Nevevî’nin *Riyâzû’s-sâlihîn*’idir.¹⁸

Bu konuda ayrıca ele alınması gereken bir site de *hadith.al-islam.com/Bayan/Trk* sitesidir. Suudi Arabistan Krallığı, İslami İşler, Vakıflar, Davet ve İrşat Bakanlığı tarafından yayımlanan site, Türkçe hadis metinleriyle dikkatleri çekmektedir. Aslı Arapça olan site veritabanı olarak kütüb-i tis’a hadislerini kullanmaktadır. Türkçe sayfaları da, muhtevası bakımından yerli sitelere oranla daha kullanışlıdır. Hadis metni olarak Buhari ve Müslim’in ittifak ettikleri hadisleri içermektedir. Konularına göre tasnif edilmiş hadisleri tam metin çevirisi olarak görmek ya da arama yaparak ulaşmak mümkündür.

2. Hadis usulü bilgileri: Bazı siteler Hadis usulü konusunda kitap veya yazı ihtiva etmektedirler.¹⁹ Bunlar arasında bazıları emek mahsulü sayılsa bile yine de yeterli bilgiler bulunduğunu söylemek çok zordur.

3. Hadis-Sünnet ile ilgili araştırma yazılar: Hadis-sünnet konulu yazılar, usul bilgilerine oranla daha fazla yer bulmuşlardır.²⁰ Bunlar, ya siteleri hazırlayanlar tarafından kaleme alınmıştır ya da başka yazarların daha önce *basılmış* yazılarının internette yayımlanmasıyla oluşturulmuştur.

¹³ Bk. hadis.org, ezan.gen.tr, esselam.net, hadis.ihya.org, muhaddis.org, mucahid.org, enfal.de, rahmetalemi.net, fesih.com Türkçe internet sayfalarındaki kütüb-i sitte hadis metinlerinin kaynak olarak aynı veriyi kullanmaları, bunların birbirlerinden oldukça “yararlandıklarını” göstermektedir.

¹⁴ Bk. hadis.ihya.org, muhaddis.org

¹⁵ Bk. sunnahadith.tripod.com, enfal.de

¹⁶ Bk. cagriweb.com, kelimullah.com

¹⁷ Konevî’nin 40 hadisi için bk. kelimullah.org, derleme kırk hadisler için bk. sonsuzluk.org, diyanet.gov.tr

¹⁸ Tam metin çevirisi için bk. cagriweb.com, seçme hadisler ve şerhi için bk. kubacami.org Her iki site de çalışmalarını *Riyâzû’s-sâlihîn*’in Erkam Yayınları tarafından yayımlanan tercüme ve şerhine dayandırmıştır.

¹⁹ Usul bilgileri için bk. hadistalebesi.com, sunnahadith.tripod.com, islah.de, sadabat.net, muhaddis.org, enfal.de, ulumulhikmekoeln.de

²⁰ Bk. sonpeygamber.info, kuraniislami.com, hz-muhammed.net, dinimizislam.com, resulullah.org, sadabat.net, islah.de, muhammedmustafa.net, islamiyetgercekleri.com

İçerikle ilgili söz konusu edilmesi gereken bir diğer site çeşidi de, sadece internette yayın yapan e-ansiklopedi siteleridir. Yabancı dillerde sayıları pek çok olan bu siteler bakımından da Türkçe oldukça zayıftır. Asıl itibarıyla yine yabancı dilde olan, ancak Türkçe bölümü de bulunan wikipedia.org (Vikipedi) dışında ciddi bir site bulunmamaktadır. Vikipedi'deki hadis maddesi yeterli sayılabilir. sünnet maddesi ise son derece eksiktir.²¹ Türkcebilgi.com sitesininin hadis maddesi ise daha kısadır.

III. Sitelerin Sunum Analizi:

Bilindiği üzere bilgisayar uygulamaları, programlama altyapısının gelişmişliğinin yanı sıra, doğrudan görselliği ön plana çıkarmaktadır. Bilgisayar başında hemen her şeyin görülerek yapılması bunun başlıca nedeni olmalıdır. Dolayısıyla bu teknoloji kullanılarak internet aracılığıyla başkalarına sunulan her şeyin belli bir görsellik ve estetik endişesi taşıması gerekmektedir. Aksi halde daha ilk bakışta estetik yoksunu, karışık, kalabalık, zor yüklenen vs. sayfalar görmek (ya da görememek), internet kullanıcılarını hemen bir "tık" ötedeki başka bir siteye yönlendirebilecektir.

Bu araştırmada incelenen sitelere sunum açısından bakıldığında da "özen gösterilmiş" sitelerin oldukça az olduğu görülmektedir. Çoğu "kişisel" gayretlerin ürünü olan bu sitelerin, teknik tasarımı yanında görsel unsurlarıyla da ekip çalışması gerektiren web sitesi tasarımı konusunda beklenen başarıyı göstermeleri elbette mümkün olmamaktadır. Profesyonel tasarım desteği alan bazı siteler daha ana sayfalarında (homepage) kendini göstermektedirler.²² Bu açıdan özellikle Hz. Peygamber (s.a.) merkezli hazırlanan sitelerin çok daha iyi bir seviyede olduğu da vurgulanmalıdır.²³

IV. Sitelerin Nitelik Analizi:

Türkçe hadis "sayfalarının" internet imkanlarının sağladığı oranda başarılı olduğunu söylemek, en azından şimdilik oldukça zor görünmektedir. Var olan sayfalar da hem içerik, hem de sunum açısından son derece yetersizdir. Hadis metinleri olarak, çoğu sitenin kullandığı İbrahim Canan'ın *kütüb-i sitte*

²¹ Vikipedi'nin (wikipedia.org) internet üzerinden herkes tarafından güncellenebilir ve geliştirilebilir bir ansiklopedi olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla buraya yetkin bilim adamlarımızca maddeler yazılmasının önemi büyüktür. Hadis maddesinin İngilizce versiyondaki durumunun Türkçe bölümünden çok daha iyi olduğunu da belirtmek gerekir.

²² Bk. sadabat.net, cagriweb.com, herkul.org, sonsuzluk.org

²³ Bk. sonpeygamber.info, hz-muhammed.net, muhammedmustafa.net

tercümesi, birkaç sitede Buhârî hadisleri adı altında *Tecrid-i sarib* hadisleri, *Riyâzû's-sâlibin*, 40 hadisler ve siteyi hazırlayanlar tarafından seçilen derlemeler bulunmaktadır. Bunların pek çoğu da, sitede "hadis-i şerifler de bulunsun" düşüncesiyle konulmuş durumdadır. Aranılan herhangi bir hadisin nerede nasıl bulunacağı bile çok açık değildir. Bu haliyle Türkçe internet sayfalarından hadis araştırması yapmak büyük oranda zaman kaybıyla sonuçlanacaktır.

Hadis usulü ve sünnet konulu bilgiler açısından durum çok daha kötüdür. Artık her çeşit bilgiye internette erişebileceğini bilen kullanıcılar, hadis, sünnet, hadis usulü, hadis tarihi, sünnetin dindeki yeri gibi temel konularda bile derli toplu bilgi bulabilecekleri bir site görememekte dirler. Bunun yerine ya daha fazla oranda sünnet-hadis karşıtı sayfayla ya da yetersiz ve niteliksiz derme çatma bilgilerle karşılaşmaktadır. Hadis biliminin, en azından ana hatlarıyla ve bilgisayar teknolojisinin verdiği imkanlarla okuyucuya sunulması çok zor olmasa gerekir.

V. Sonuç ve Öneriler:

İnternetin en avantajlı yönü, dünyanın her yerinden herkese ulaşılabilir olması ve son derece anlaşılır bir şekilde hazırlanıp sunulan bilgilerin sürekli ve hızlı olarak güncellenebilmesidir. Bu imkanların ülkemizde hadis bilimi açısından yeterince değerlendirilememiş olması büyük bir kayıptır. Halihazırda durum ve hadis ilmi açısından ortada bulunan büyük kaybın telafisi için yapılabilecek çalışmalar konusunda şunlar söylenebilir:

1. Pek çok yönüyle en büyük yardımcımız durumuna gelen bilgisayar ve internet imkanları, hadis bilimi için de önemli bir kullanım alanına ve kapasitesine sahiptir. Bundan uzak kalınması düşünülemez.

2. İnternette hadis alanında Türkçe müstakil bir site yoktur.²⁴ Var olan hadis sayfaları, portal olarak yayın yapan ve belli bir bütünlüğü olan genel içerikli sitelerde "bölüm" olarak yer almaktadırlar.

3. Arama motorlarında hadis sayfaları arandığında ortaya çıkan binlerce sonuç yanıltıcı olmamalıdır. Aralarında hadis bilimine ait "kıvrıntı bilgiler"

²⁴ İnternetteki en kullanışlı hadis siteleri Arapça yayın yapmaktadırlar. Bu, İslam/hadis araştırmalarının kaynak dili Arapça olduğu için önemli bir avantaj kabul edilebilir. Yeri gelmişken ifade edilmesi gereken bir durum da, Şii müslümanlar tarafından hazırlanan sitelerin hem görsellik, hem de muhteva bakımından son derece ileri ve iyi olduklarıdır.

ihativa eden sayfa sayısı, internetten beklenene oranla yok denecek kadar azdır. Pek çoğu bireysel gayretler sonucu hazırlanan bu sayfaların içerik ve sunum açısından çok büyük eksiklikleri vardır. Bir ekip çalışmasının ürünü olan ve profesyonel tasarım desteği alan birkaç sitenin farkı hemen görülmektedir. Bu da internette bireysel çalışmaların çoğu zaman yetersiz kaldığını, özellikle bilimsel içerikli sitelerin kurumsal çabalara ihtiyaç duyduğunu ortaya koymaktadır.

4. Sayfa tasarımının profesyonel bir meslek haline geldiği günümüzde, iyi niyetle başlanan kişisel çabalar, artık yerini gerçek tasarımcıların becerilerine bırakmalıdır.

5. Hadis içerikli sitelerden iki şekilde istifade edilmektedir. Birincisi hadis metinlerini arayıp bulma ve görüntüleme, ikincisi de hadis ve hadis usulü bilgileri ve konuyla ilgili kitap ve yazılara ulaşabilmedir. Türkçe sayfalar her iki açıdan da son derece yetersizdir.

6. Hadis bilim bakımından ihtiyaçlara cevap verebilecek tam bir hadis sitesi hazırlanmalıdır. hikem.net Türkiye'deki akademik hadisçiliğin dünyaya açılan penceresi olarak bir üst merkez şeklinde düşünülebilir. Bu merkezin çalışmalarından birisi olarak, domaininde mutlaka "hadis" kelimesi bulunan özel bir site hazırlanmalıdır. Teknik olarak profesyonelce hazırlanacak bu siteye akademisyenlerimiz de kendi kişisel sayfalarının yanı sıra içerik desteği vermelidir.

7. Bu sitede, bilimsel metodolojiye uygun olarak oluşturulan bir veritabanı aracılığıyla hadis metinlerine hem Arapça hem de Türkçe erişim sağlanmalıdır. Bunun için Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanmakta olan hadis veritabanı kullanılabilir. Ayrıca çeşitli dergilerde hadisle ilgili yayımlanan makale ve yazılar elektronik ortamda bu sitede bir araya getirilip konularına göre tasnifi yapılarak okuyucuya arama ve okuma imkanı verilmelidir.

8. Hazırlanacak sitede Hadis Bilimi'nin temel bölümleri sayılabilecek olan Hadis Usûlü, Hadis Tarihi, Hadis Metinleri, Hadis Edebiyatı (Literatürü) ve Hadis Ravileri/Ricali gibi ana başlıklar bulunmalı ve bunların içeriği, veritabanı tekniği²⁵ ile oluşturulmalıdır. Öyle ki, okuyucu aradığı bir hadisin

²⁵ Böyle bir veritabanı önerisi için bk. Muhammet Abay, "Tefsir Tarihi İçin Bir Veritabanı Modeli", *Sakarya Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15/2007, s. 33-54

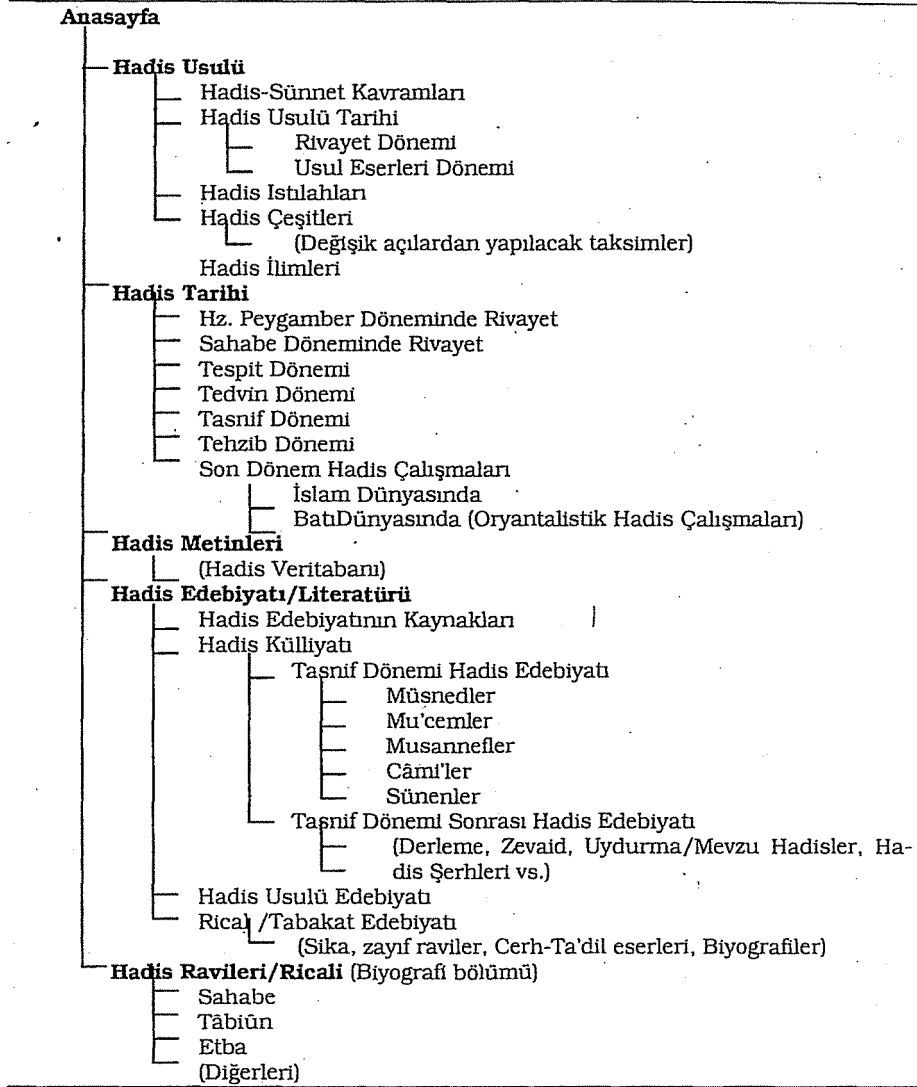
hem Arapça metnine hem de Türkçe çevirisine ulaşabilmeli, o hadis hakkındaki usul bilgilerini ve senedde adı geçen sahabe ve diğer ravilerin biyografilerini, referanslarıyla birlikte görebilmeli, hadisle ilgili bir kaynağı tanıyıp nasıl yararlanacağını öğrenebilmeli, Hadis ve Sünnet konusunda sağlıklı bilgiler edinebilmelidir.

9. Türkçe olarak hadis arama uygulaması geliştirilmelidir. Bunun için hazırlanan veritabanındaki hadislerin detaylı bir konu indeksi hazırlanmalı, konu, isim, kelime vs. taraması yapılarak hadislere ve kaynaklarına ulaşılabilinmelidir.

10. e-Ansiklopedilerin internetteki sitelerine destek verilmelidir. Bu çerçevede herkesin kullandığı ve kullanıcılar tarafından güncellenebilen bu e-ansiklopedilere hadis bilimi ile ilgili maddeler yetkin kişilerce yazılmalıdır.

Hazırlanması düşünülen böyle bir sitenin “haritası”, anahtarlarıyla aşağıdaki örnekte olduğu gibi tasarlanabilir:²⁶

²⁶ Bu taslak haritanın sistematik yapılandırılmasında İsmail L. Çakan'ın *Hadis Edebiyatı* (İstanbul 2003) ile Abdullah Aydın'ın *Hadis Tespit Yöntemi* (İstanbul 2003) adlı çalışmaları esas alınmıştır. Başka eserlerden de yararlanılarak bu haritanın kapsamı, web okuyucuları için çok daha faydalı olacak biçimde genişletilebilir.

Yukarıdaki web sitesi haritasında yer alan Hadis Metinleri, Hadis Edebiyatı ve Hadis Ricali bölümleri, "arama" ve "tasnif" diye ikişer ana başlık altında ele alınmalıdır. Arama kısmının nasıl kullanılacağı bellidir. Tasnif kısmında ise çeşitli yönlerine göre tasnif edilen hadisler, eserler veya şahıslar

harf sırasına göre veya başka özelliklerine göre birçok açıdan sıralanabilmelidir.

Üzerinde yapılacak çalışmalarla çok daha zenginleşecek olan haritanın görsel ve işitsel malzemelerle (resim, gravür, harita, güncel bilgiler, ses, video vs.) desteklenmesi, çeşitli animasyonlarla mesela hadisin senedinde meydana gelen ravi düşmelerinin ya da eklenmelerinin canlandırılması, belki de Hz. Peygamber dönemini canlandıran üç boyutlu bir harita, kullanılan eşya vb. materyallerin üç boyutlu animasyonları gibi o döneme empati yapılmasını kolaylaştıracak coğrafi ve kültürel bilgilerin verilmesi şeklindeki ayrıntılar, günümüzde hadis ilminin daha rahat anlatılmasına ve anlaşılmasına önemli katkı sağlayacaktır.

Çağımızda hadis talebi “nihle”lerinin artık deve sırtlarında tozlu yollarda değil, fiber optik ortamlar üzerinden fare denilen aygıtlarla yapıldığı bir gerçektir. Binaenaleyh bu talebi karşılamak için yapılacak en verimli çalışmanın, akademisyenlerin katılımıyla ve bir kurumca desteklenen profesyonel bir hadis-sünnet sitesi hazırlamak olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.